

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7772>

Number: 73 , p. 223-230, Winter 2018

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / Article Acceptance Date

04.08.2018

22.10.2018

Yayınlanma Tarihi / The Published Date

31.12.2018

İLK SONAT-RONDONUN İZİNDE: İKİ YAYLI KUARTET ¹ *ON THE TRACE OF FIRST SONATA-RONDO: TWO STRING QUARTETS*

Arş. Gör. Giray Koçaslan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-000>

Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü,

giraykocaslan@yahoo.com

Prof. Dr. Türev Berki

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-000>

Hacettepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı,

tberki@hacettepe.edu.tr

Öz

Sonat-rondo, çoğunlukla sonatların, konçertoların, senfonilerin ve benzeri eserlerin final bölümlerinde yer bulan ve yaygınlıkla ABA C ABA biçiminde formüle edilen bir form türüdür. Burada, *ikinci episod* olan C kimi eserlerde yeni bir tematik malzemeye sahipken, kimi eserlerde ise bir Gelişme bölümü olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu *episodun* ardından gelen ABA tekrarının kısaltıldığı, hatta A bölmelerinin ihmal edildiği durumlarla karşılaşılması da olasıdır. “İlk sonat-rondonun mucidinin kim olduğu”, bugün dahi net biçimde yanıtlanamamış bir sorudur. Yapılan literatür taraması sonucunda şu 4 eserin ismine ulaşılmaktadır:

1) Joseph Haydn. Yaylı Kuartet, Hob.III:3, Re Majör, V. Bölüm (1764)

2) Wolfgang Amadeus Mozart. Yaylı Kuartet, Nr. 4, KV 157, Do Majör, III. Bölüm (1773)

3) Joseph Haydn. Senfoni, Hob.I:64, La Majör, IV. Bölüm (1775)

4) Joseph Haydn. Senfoni, Hob.I:77, Si bemol Majör, IV. Bölüm (1782)

“Anılan bu eserlerden herhangi biri, bugünkü normlarda bir sonat-rondo mudur?” Bu sorunun yanıtını bulmak üzere bir dizi çalışma başlatılmıştır. Bu çerçevede,

¹ Bu çalışma 3-5 Mayıs 2018 tarihleri arasında Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi evsahipliğinde düzenlenen 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2017'de Marmaris'te gerçekleştirilen 3. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi'nde Haydn'ın 64. ve 77. senfonilerinin ilgili bölümleri ele alınmış ve her iki eserin de sonata-rondo formunda olmadığı nedenleriyle birlikte ortaya koyulmuştur.

Bu çalışmada ise Mozart ve Haydn'ın yukarıda anılan yaylı kuartetlerinin ilgili bölümlerinin form yapıları incelenecek ve hangisinin ilk sonata-rondo örneği olarak kabul edilebileceği ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sonata-Rondo, Form Analizi, Haydn, Yaylı Kuartet, Hob.III:3, Mozart, Yaylı Kuartet, Nr.4, KV 157

Abstract

Sonata-rondo is a type of musical form which could be formulated as ABA C ABA and most commonly existing on the last movements of sonatas, concertos, symphonies or similar genres. The second episode C might be in a new thematic character in some pieces, as well as it might be a development section in some others. The ABA revival following this episode could be abbreviated or even sometimes A, the rondo themes, could be omitted. There are several differing references on the inventor of sonata-rondo. Basing on the literature survey, four pieces come to the fore:

1) Joseph Haydn. String Quartet, Hob.III:3, D Major, V. Movement (1764)

2) Wolfgang Amadeus Mozart. String Quartet, Nr. 4, KV 157, C Major, III. Movement (1773)

3) Joseph Haydn. Symphony, Hob.I:64, A Major, IV. Movement (1775)

4) Joseph Haydn. Symphony, Hob.I:77, Bb Major, IV. Movement (1782)

Considering the sonata-rondo norms accepted today, is it any possible to call any of these four pieces as sonata-rondo form? In order to find an answer to this question, a series of works have been started. In this frame, at the 3rd International Music and Dance Congress held in Marmaris in 2017, the related movements of Haydn's 64th and 77th symphonies were examined and it was demonstrated that none of these two works are in sonata-rondo form.

In this study, form analysis of Mozart's and Haydn's string quartet movements mentioned above will be carried out and an answer for the possible inventor of sonata-rondo form is going to be found.

Key Words: Sonata-Rondo, Form Analysis, Haydn, String Quartet, Hob.III:3, Mozart, String Quartet, Nr. 4, KV 157

1. Giriş

Müzik tarihi literatüründe uzun yıllar boyunca birçok eserin altyapısını oluşturan Rondo formu, Klasik Dönem'le birlikte, çoğunlukla sonatların final bölümlerinde kendine yer bulmaya başlar. Böylelikle sonata-rondonun da önü açılmış olur. Ancak sonata-rondonun mucidinin kim olduğu, bugün dahi tam olarak netlik kazanmamıştır. Malcolm Cole da bu durumun farkındadır. 18 ile 19. yüzyıllardaki sonata-rondo anlayışlarına ilişkin kaleme aldığı makalesinde, konuya açıklık getirmeye çalışan iki zıt görüşe yer verir: Wilhelm Fischer, 1924 tarihli *Instrument-*

talmusik von 1750-1828 isimli çalışmasında sonata-rondonun icadını Haydn'a atfederken; 1935 tarihli *Die Formenwelt der Klassischen Instrumentalmusik* isimli çalışmasında Rudolf von Tobel, Mozart'ın "Köchel 157 yaylı kuarteti" ile "Köchel 181 Re Majör senfonisi"ni işaret etmektedir (Cole, 1969, s.182). Sonata-rondonun mucidinin Haydn mı yoksa Mozart mı olduğuna dair tartışmayı yalnızca bu isimler yapmamaktadır. Konuya ilişkin literatürde yaygın sayılabilecek bir tartışma vardır ve bestecilerin farklı eserlerinin altı çizilmektedir. Bu veriler dikkate

alındığında şu dört eser ön plana çıkar: ²

- 1) Haydn, Hob.III:3, Yaylı Kuartet, Re, V (1764)
- 2) Mozart, K.157, Yaylı Kuartet No.4, Do, III (1773)
- 3) Haydn, Hob.I:64, La, IV (1775)
- 4) Haydn, Hob.I:77, Sib, IV (1782)

Bu eserlerin araştırmacılarca hangi sebeple sonat-rondo olarak değerlendirildikleri ve hangisinin bugünkü argümanlarla sonat-rondo olarak kabul edilebileceği yönündeki sorular bir dizi analitik bir çalışma gerektirmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen ilk çalışmada Haydn'ın 64. ve 77. senfonilerinin ilgili bölümleri ele alınmış ve her iki eserin de sonat-rondo formunda olmadığı, nedenleriyle birlikte ortaya koyulmuştur: 64. senfoni Rondo, 77. senfoni ise sonat-allegro formundadır (Koçaslan ve Berki, 2017, s.143-145). Anılan çalışmanın devamı niteliğindeki bu ikinci çalışmada ise Mozart ve Haydn'ın yukarıda anılan yaylı kuartetlerinin ilgili bölümleri form açısından incelenecektir. Bunun için öncelikle sonat-rondo formunun kuramsal çerçevesini çizmekte yarar görülmektedir.

2. Sonat-Rondo Formu

Sonat-rondo, yapı olarak Rondo ³ ile benzerlikler gösteren bir formdur. Rondo; *ana temanın (rondo teması ya da A)*, aralara karşıt karakterdeki temaların

yerleştirilmesiyle tekrar ettiği form türüdür (Bennett, 1995, s.280). Böylelikle *A B A C A ...* biçiminde bir yapılanmaya ulaşılabileceği açıktır. Ancak Sonat-rondo iki noktada bu formülasyondan ayrılır:

- C, yeni bir tema olabileceği gibi, A ve B'den beslenen bir *Gelişme* bölümü de olabilir (Cole, 1969, s.189).

- C ya da *Gelişme*'den sonra duyulan A'nın ardından B *tekraren* sergilenir. Stein, (1979, s.89), ikinci B'nin - ilk B'nin aksine - *ana tonda* gelmesi gerektiğini vurgular. Bu nokta sonat-rondo formu ile katlı şarkı formunun ayırdında önemli bir yer teşkil eder. Kendi içinde 3 kısımlı olan A bölümüne sahip bir katlı şarkı formunun da, bu alt kısımlar dikkate alınarak değerlendirildiğinde ABA C ABA yapılanmasını taşıdığı görülür. Ancak katlı şarkı formunun ikinci B bölümü *ana tonda* değil, ilki gibi *ana ton dışında* bir tonda gelir (Berry, 1986, s.102).

Bu karakteristik özellikler, sonat-rondo formu için bizi Tablo.1'de ⁴ sergilenen şablona götürür:

² Bu eserler belirlenirken eserlerin tarihleri temel alınarak sınırlandırma yapılmıştır. Söz gelimi Cole, bir argümana göre Haydn'ın 64, 66 ve 69. senfonilerinin ilk sonat-rondo örneği olarak kabul edilebileceğinden bahsetmiştir. Bu üç senfoni içerisinde en erken bestelenen 64. senfoni olduğundan, anılan dört eser arasına sadece bu senfoni eklenmiştir.

³ Literatürde "beş kısımlı rondo" olarak da anılmaktadır (Gauldin, 2004: 446).

⁴ Tablo Majör tondaki bir eser düşünülerek oluşturulmuştur

Tablo.1. Sonat-Rondo Şablonu

A	B	A	C (Gelişme)	A	B	A	Coda
I	iii, V, ...	I		I	I	I	I

O halde, çalışmanın esas konusu olan iki eser bu şablona ne ölçüde uymaktadır? Sorunun yanıtını görmek için ilk olarak Haydn'ın yaylı kuartetinin analizi-ne geçelim.

Tablo.2. Haydn, Hob.III:3, Re, V Form Analizi⁵

1	51	94,66	98,66
A	B	k	A
Re	si		Re

Ancak esere biraz daha dikkatli bakıldığında, A bölmelerinin kendi içlerinde üçer kısımlı yapıda oldukları görülür. Eserin sonat-rondo formunda değerlendirilebileceği görüşü de bundan kaynaklanmaktadır (Cole, t.y.). Zira 3 kısımlı yapıdaki A bölmeleri parçalanacak ve her alt birimi bağımsız bir bölme olarak kabul edilecek olursa, karşımıza sonat-rondo'ya neredeyse tıpatıp benzeyen şu yapı çıkar: **ABA C k ABA**. Tablo.2'deki A bölmeleri ABA şeklinde 3'e parçalanmışken, şemanın 51. ölçüsündeki B bölmesi yeni yapılanmada C olarak tezahür eder.

Bu durumda eser sonat-rondo mu, yoksa katlı şarkı formunda mı değerlendirilmelidir? Wallace Berry (1986, s.102) bu iki formun dört noktada birbirinden ayrıldığını belirtir. Buna göre:

1) Sonat-rondo'nun ikinci B bölmesi tonikte gelmelidir.

2) Sonat-rondo formunun A, B ve A bölmeleri, katlı şarkı formunun A bölümünün parçalanmasıyla ortaya çıkan "A

3. Haydn, Hob.III:3, Yaylı Kuartet, Re, V

1764 yılında bestelenen eserin beşinci bölümünün form analizi yapıldığında, ilk bakışta Tablo.2'de görülen şablona ulaşılır.

B A''ya kıyasla daha uzundur.

3) İkinci yapı ile ilk yapı arasındaki materyal farkı, sonat-rondo eserlerinde çok daha belirgindir.

4) Sonat-rondo eserlerinin C bölümü çoğunlukla bir *gelişme* bölümüdür.

Bu nitelikler ekseninde eserin formunu netleştirebilmek için, Tablo.3'te görülen ayrıntılı bir "çok katmanlı form analiz şeması"na başvurmak gerekecektir.⁶

⁵ k "köprü"nü ifade etmektedir.

⁶ "Çok katmanlı form analiz şeması", cümleden başlayarak daha büyük yapıdaki tüm form öğelerinin bir arada görüldüğü form şemasıdır. Konunun ayrıntılarına *Bir Form İnkilemi: Brahms, Opus 83, IV* (Koçaslan ve Berki, 2016, s.1-28) başlıklı çalışmada ulaşılabilir.

Tablo.3. Haydn, Hob.III:3, Re, V Çok Katmanlı Analiz Şeması

1										46,66	
a										<i>Coda</i>	
Re											
1		10,66				24,66			37		46,66
a1		b				k			a1		<i>Coda</i>
CT		CG				CT		CT		CT	
Re		La				Re			Re		Re
1	6,66	10,66	16,66	20,66	24,66	28,66	33,66	37	42,66	46,66	
1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	
51										94,66	
b										k	
si											
51		62,66			70,66			86,66		94,66	
c1		d1			c2			d2		k	
2C		P			CG			CT		CT	
si		si			mi			si		si	
mi											
51	58,66	62,66	66,66	70,66	74,66	78,66	86,66	90,66	94,66		
3	3	4	5	3	3	3	4	4	5		
98,66										46,66	
a										<i>Coda</i>	
Re											
98,66		108,66				122,66			135		46,66
a2		b				k			a1		<i>Coda</i>
CT		CG				CT		CT		CT	
Re		La				Re			Re		Re
98,66	104,66	108,66	114,66	118,66	122,66	126,66	131,66	135	140,66	144,66	
1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	

Tablolardan görüldüğü üzere 10,66. ölçüde başlayan b yapılanmasının tekrarı olan 108,66. ölçüdeki b, bir sonat-rondo'da bekleneneği üzere tonikte değil, yine La Majör tonunda gelmektedir.

a bölmesinin alt birimleri olan a₁, b ve a₂'nin ise 9,66 ile 14 ölçü uzunluklarında olduğu ve çoğunlukla ortak 1 tipi cümleye sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu yapılar, sonat-rondo formunda beklenen uzunlukta yapılar olmadıkları gibi, aralarında belirgin bir materyal farkı da bulunmamakta-

dır. Beklenen materyal farkı a ve b bölmeleri arasında sağlanmaktadır. Bundan dolayı a₁, b ve a₂ bağımsız birer form ögesi olarak değil, a bölmelerinin alt birimleri olarak değerlendirilmelidir.

Tüm bu veriler ışığında eserin "katlı şarkı formu"nda olduğu ortaya çıkmaktadır.

4. Mozart, K.157, Yaylı Kuartet No.4, Do, III

Mozart'ın eserinin form analizi yapıldığında ise Tablo.4'teki şablonla karşılaştırılır.

Tablo.4. Mozart, K.157, Yaylı Kuartet No.4, Do, III Çok Katmanlı Analiz Şeması

1 a ÇP				17 b ₁ 2P				32,50 k
Do				Sol				
1 a ₁ P		9 a ₂ P		17 b ₁ P		25 b ₂ P		
Do		Do		Sol		Sol		
1 1	5 1	9 1	13 1	17 2	21 3	25 4	29 4	32,50 f
33 a ÇP				49 c ÇP				
Do				do				
33 a ₁ P		41 a ₂ P		49 c ₁ P		57 c ₂ P		
Do		Do		do		do		
33 1	37 1	41 1	45 1	49 5	53 5	57 5	61 5	

65				81			
a				b₂			
ÇP				PT			
Do				Do			
65		73		81		89	
a₁		a₂		b_{3.1}		b_{3.2}	
P		P		P		P	
Do		Do		Do		Do	
65	69	73	77	81	85	89	92
1	1	1	1	3	4	3	4
101				117			
a				Coda			
ÇP							
Do							
101		109					
a₁		a₂					
P		P					
Do		Do		Do			
101	105	109	113	117	121		
1	1	1	1	1	6		

Görüldüğü üzere, eser **a b₁ a c a b₂ a Coda** yapılanmasına sahiptir ki bu şablon, sonat-rondo şablonu ile uyuşur. 17. ölçüdeki **b₁** Sol Majör'de, 81. ölçüdeki tekrarı ise Do Majör'de gelmektedir. Bölmelerin her biri yaklaşık 16 ölçü sürer ve farklı tip cümlelerden oluşur. Tüm bu veriler, eserin kesin bir biçimde sonat-rondo formunda olduğunu gözler önüne serer. Ortadaki **c** bölümü, önceki

bölmelerden beslenen bir *gelişme* bölümü değildir; ancak sonat-rondo'nun, çalışmanın ikinci başlığında yapılan tanımında da bahsedildiği üzere, bu durum kabul görebilmektedir.

5. Sonuç

Bu ve önceki çalışmamızda elde edilen bulgular ışığında, aşağıdaki tabloya ulaşılabilmektedir:

Tablo.5. Sonuç Şeması

Eser	Form
Haydn, Yaylı Kuartet, Hob.III:3, Re, V	Katlı Lied
Mozart, K.157, Yaylı Kuartet No.4, Do, III	Sonat-Rondo
Haydn, Senfoni, Nr. 64, Hob.I:64, La, IV	Rondo
Haydn, Senfoni, Nr. 77, Hob.I:77, Sib, IV	Sonat-Allegro

Şu halde, “ilk sonat-rondo” hüviyetini taşıyan tek eser, Mozart’ın 1773 tarihli 4. yaylı kuartetinin son bölümüdür.

Klasik batı müziği edebiyatını düşündüğümüzde, bugün bildiğimiz eser sayısı kadar da bilmediğimiz eser olduğunu öngörebiliriz. Eserlerin bir kısmı kaybolmuş, kimi besteciler ön plana çıkamadıklarından hiç tanınmamış, prolific bir bestecinin kimi eserleri ise hiç incelenmemiş olabilir. Bu çerçevede “ilk sonat-rondo eserini bulmayı” iddia etmek çok da mümkün değildir. Ancak, yapılacak çalışmalarla formun örneklerinin ilk görüldüğü tarih aralığı sınırlandırılabilir; atıf yapılan eserler incelenerek ortaya koyulan çerçeve netleştirilebilir.

Şüphesiz, müzik çalışmaları bütüncül bir bakış açısını gerektirir. Müzikoloji, performans, müzik teorisi, kompozisyon gibi alanlar birbirlerinden bağımsız alanlar gibi çalışırlar. Bu alanların yaptıkları işler elbette farklıdır; ancak söz konusu müzik üzerine bir çalışma olduğunda, bu alanların mutlaka ortak çalışmalar yürütmeleri gereklidir. Bu çalışma bunun bir örneğini temsil eder. Bizi sonuca götüren, yalnızca yapılan analizler değil, aynı zamanda müzik tarihinden edindiğimiz verilerdir.

KAYNAKÇA

- Bennett, Roy. (1995). Music Dictionary. New York: Cambridge University Press.
- Berry, W. (1986). Form in Music (2. bs.). New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Cole, M. S. (1969). “Sonata-Rondo, The Formulation of a Theoretical Concept in the 18th and 19th Centuries [Elektronik Sürüm].” *The Musical Quarterly*, 55(2): 180-192.
- Cole, M. S. (t.y.). Rondo. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* [Elektronik Sürüm].
- Koçaslan, G. ve Berki, T. (2016). “Bir Form İkilemi: Brahms, Opus 83, IV [Elektronik Sürüm].” *Sahne ve Müzik Eğitim-Araştırma e-Dergisi*, (2): 1-28.
- Koçaslan, G. ve Berki, T. (2017). “İlk Sonat-Rondonun İzinde: İki Haydn Senfonisi [Elektronik Sürüm].” *Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi Özel Sayısı), 141-145.
- Stein, L. (1979). *Structure & Style: The Study and Analysis of Musical Forms*. Miami: Summy-Birchard Music.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Koçaslan, G. ve Berki, T. (2018). İlk Sonat-Rondonun İzinde: İki Yaylı Kuartet, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7772>, Number: 73 Winter 2018, p. 223-230.